

ROY JACKSON - GEREKE

Hoor mij
Zie mij
Voel mij

Onder redactie van **Marleen van der Sluijs**

www.BestelMijnBoek.nl

© Ontwerp omslag: Roy Gereke

© Foto omslag: Ellen Pitlo

© www.royjackson.nl

ISBN/EAN 9789090335599

© 2021, 'Hoor mij, zie mij, voel mij'

Roy Gereke en

Redactie: Marleen van der Sluijs

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar worden gemaakt in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

WOORD VOORAF

Toen Roy mij vroeg om van zijn biografie een boek te maken, had ik er geen idee van wat er op mij afkwam. Bij het doorlezen van het document, dat Saskia Saunier aan de hand van Roys eigen teksten gemaakt had, werd me duidelijk dat ik me in een onbekend avontuur begaf. Een avontuur van lezen, reizen door de geschiedenis, uitzoeken, mijmeren, inleven, feedback vragen en krijgen, wandelen, ordenen, verwerken en wakker worden met ideeën.

Dit proces ben ik niet alleen aangegaan. Mijn dank gaat uit naar Betty Stam, die mij met Roy in contact heeft gebracht. Voor het kritisch meelesen en voor hun steun bedank ik in het bijzonder Joeri, Dries, Nanda, Henny, Anita, Betty en Jacob.

Ten slotte wil ik Roy bedanken dat hij mij heeft uitgenodigd in zijn leven, door mij het schrijven van dit boek toe te vertrouwen. We zijn regelmatig bij elkaar gekomen en ik heb hem oneindig veel vragen mogen stellen om inzicht te krijgen in de achtergronden van en de gaten in het verhaal. Het werd een avontuur, dat een diepe indruk heeft achtergelaten.

Marleen van der Sluijs

PROLOOG

Met plezier zie ik hoe het flinterdunne laagje stof door mijn stofdoek verdwijnt. Baan na baan begint het oppervlak van mijn kasten en de vensterbank meer te glimmen. De spullen die ik ervan afgehaald heb, stof ik af en zet ik zorgvuldig op hun plek terug. Ik luister naar het leven, beneden op straat. Het is hier overdag zelden rustig. De geluiden van de parkeerplaats van winkelcentrum Keizerslanden klimmen langs de balkons van de flat omhoog, de open ramen binnen. Ik hoor dat er weer een bus met mensen richting het station vertrekt. Er rammelt een winkelwagentje over de klinkers naar een auto, een kind oefent op het woord mama, een losse fietsbel stippelt een route in de lucht.

Op de achtergrond begeleidt de radio mijn werk. Bij de zich herhalende handelingen zweven mijn gedachten alle kanten uit. De hakken van een vrouw tikken ritmisch op de stoep. In gedachten zie ik Betty lopen. Ze heeft een zomerjurk aan, een bos bloemen in haar linkerarm, terwijl de rechter een niet te zware boodschappentas draagt. Ze is bezig met de voorbereidingen voor een avond met vrienden en ze ziet er tevreden uit. Betty houdt van gezelligheid. Sluimerend verdriet roert zich in mijn binnenste, een kleine scherf, die zachtjes krast, als een kat die aan de deur krabt omdat hij aandacht wil. Ik negeer het en ga verder met mijn bezigheden. De boeken zet ik weer recht in de kast. Ik neem de tafel af en schik de bloemen in de vaas die in het midden staat. Ik heb ze gekregen voor Vaderdag, wat inmiddels Opadag is geworden. Ik glimlach.

De stem van Freddie Mercury komt mijn kamer binnen.

'Is this the real life?

Is this just fantasy?

Caught in de landslide

No escape from reality...'

De scherf draait zich om. Snijdt door de rust die ik in me droeg. Hij opent een wond, waarvan ik steeds denk dat hij nu wel dicht zit. Ik voel hoe een hete pijn mijn lichaam overspoelt, de tranen die over mijn wan-

gen glijden. Ik laat de stofdoek vallen en ga op de grond zitten terwijl ik mijn bovenlichaam zacht van voor naar achteren wieg. Ik kan niet stoppen met huilen, dus laat ik het maar gaan. Ik weet inmiddels dat de tranen na verloop van tijd minder zullen worden en dat ik dan moe zal zijn.

Als Bohemian Rhapsody voorbij is, laten de herinneringen me los. Ik ga naar de keuken en drink een glas koud water. Dat kalmeert. Een bevende zucht verjaagt het stof van de herinnering. Rust en orde keren terug. Ik denk aan tante Emma, aan de mensen die kwamen helpen in mijn huis en die met rust en orde het leed probeerden weg te poetsen. Kom op, Roy. Pak jezelf bij elkaar en ga stofzuigen, vermaan ik mijzelf.

Ik pak de stofzuiger, raap de stofdoek op en ik zuig mijn flat of mijn leven ervan afhangt. Ik weet niet echt of ik alle hoeken heb meegenomen. Ik merk dat zich in mijn hoofd een gedachte vormt die steeds sterker wordt. Het is tijd om de waarheid volledig in de ogen te kijken. Ik ga het verhaal schrijven; ik ga mijn verhaal schrijven. Ik zal de scherven waar mijn leven uit lijkt te bestaan, oprapen en de puzzel gaan maken die mij wellicht de weg uit de wirwar van mijn wisselende gevoelens kan wijzen.

Ik bereid een lichte maaltijd en ik eet. Veel trek heb ik niet door de onrust die mijn maag gevuld houdt. Als ik klaar ben zet ik mijn bord in de keuken, haal mijn laptop tevoorschijn en installeer mij aan de eettafel. Ik zit stil en staar naar het scherm. Waar moet ik beginnen? Ik leg mijn handen op de toetsen en ik wacht.

1.

Niets.

Niets is zo beangstigend als de stilte voor de storm, het moment voor de explosie.

Het zwijgen van de emotie.

De stilte, die schreeuwt om gehoord te worden tussen de mijmerende gedachten.

Niets.

Niets dan het lege scherm voor me, waar het eerste woord nog op geschreven moet worden.

Het scherm is leeg. Het is mijn spiegel.

Leegte

Wanneer zal het eerste woord zich schrijven?

Duizenden woorden staan te dringen om zich als een lawine over het papier uit te storten. Ze willen allemaal.

Het liefst allemaal tegelijk.

Ze zullen op hun

beurt moeten wachten.

Alles moet op de juiste plek.

Maar waar vind ik de juiste plek in de uitgestrektheid van wat nog worden moet?

Er is zoveel niets!

De spiegel reflecteert, maar als ik niet kijk, dan reflecteert hij niets.

Als ik werkelijk in deze spiegel kijk, dan zie ik duizenden lijnen die hun verhaal in mijn gezicht hebben gekrast.

Scherpe lijnen.

Zachte lijnen.

Durf ik te beginnen?

Durf ik mijn gezicht te lezen?

Durf ik de confrontatie met mijn ogen aan?

Durf ik weg te zinken in de diepe stilte van mijn pupillen? Roert de zwarte gestalte uit de put zich in de diepte, klaar om mij naar beneden te trekken?

Onder mijn handen voel ik de koelte van het toetsenbord. Ik adem langzaam in. Ik voel mijn voeten op de grond. Mijn blik glijdt omhoog langs de toetsen, naar de rand van het scherm, langs het scherm. Ik zie mijn overhemd, de knopen.

Omhoog,

mijn nek,

mijn kin,

mijn mond.

Ik voel hoe alles zich naar één punt beweegt.

Het komt...

2.

Ik ben in de vijftig, maar ik voel me als een kind dat voor het eerst een potlood in zijn hand krijgt gedrukt en moet gaan schrijven. Ik moet gaan leren dat als ik lijnen op het papier krabbel, deze iets kunnen betekenen. Ik sta op het punt om een nieuwe wereld te betreden, ontdekkingen te doen en een poging te wagen om via die krabbel te communiceren, met mezelf, mijn kinderen, Betty, de wereld. Het verhaal dat ik in me heb gedragen, wil verteld worden.

Het is afschuwelijk eng. Het is mijn eigen leven, maar ik heb geen idee wat zich verborgen houdt, wat het is dat mij zo bang maakt, welk monster zich in mij schuilhoudt en met alle geweld naar buiten wil.

Ik besluit om de deur heel voorzichtig te openen. Een kiertje is genoeg. Eens kijken of er ook tamme herinneringen zijn, die kunnen helpen mijn angst te overwinnen. Eén vinger buigt zich en landt op een toets. Hij is de sleutel in een slot dat niet gewend is om geopend te worden.

Zelfs voor een vriendelijke herinnering moet ik moeite doen om beweging te krijgen in de roestige scharnieren van de deur naar mijn verleden, naar mijn herinneringen. Er valt een lichtstraal naar binnen en daar zie ik de gebroeders Bever van de Fabeltjeskrant staan. Ik moet lachen en ik begroet ze hartelijk. Ik werk als elektromonteur bij Ten Cate in Nijverdal, waar Bertus en Herman loodgieter zijn. Ze zijn een komisch duo, vandaar dat ik ze in gedachten tot de gebroeders Bever heb gedoopt. Ze halen graag grapjes met me uit en ik geniet ervan. Op de een of andere manier geeft me dat het gevoel dat ik erbij hoor. Ze zien mijn persoon en ze waarderen me. Ze zien dat ik behoefte heb aan geborgenheid, aan lid zijn van de club. Ik laat de herinnering door mijn vingers op het scherm stromen, nieuwsgierig naar wat er gebeurt.

‘Roy, er is een storing aan de motor van een keurtafel. Je moet hem gaan vervangen,’ deelt Bertus mee.

‘Prima, maar waar moet ik zijn?’ Ik werk nog niet zo lang bij het bedrijf en ik ben niet eerder naar deze afdeling geroepen.

Op een blocnote wordt de route door Herman voor me uitgetekend. Zijn aanwijzingen voeren me zigzaggend door het bedrijf naar de juiste afdeling. Het terrein is enorm. Het gevoel bekruipt me dat de gebroeders Bever me bij de neus hebben genomen en de weg zo lang mogelijk hebben gemaakt.

Ik loop langs de hallen van de fabriek met hun typische schuine daken voor de lichtinval, met daarin honderden mannen en vrouwen die samenwerken met elkaar en met hun machine. Uit elke hal komt een eigen ritme. Ik hoor de zware machines met hun regelmatige dreun, de bassen. Ik hoor de zoemende machines, de strijkers. Af en toe onderbroken door een paukenslag. Een klep die gesloten wordt. Hier en daar staat er een deur open of een raampje. De geuren van warme machineolie met garenstof komen naar buiten drijven. Hiermee vermengt zich de donkerblauwe geur van metaal. De geur is stevig en geruststellend.

Een half uur later sta ik met de kleine motor en mijn gereedschapskist voor een enorme schuifdeur, die ik met een stevige ruk openmaak. De ruimte achter de deur verschijnt. Ik verschijn op mijn beurt voor de ogen van tientallen dames, die mij vriendelijk aankijken. De hal staat vol met naaitafels en er werken alleen maar vrouwen. Ze lijken totaal niet verrast om mij te zien. Het lijkt eerder alsof ze op me hebben gewacht. Ik kijk wat bedremmeld terug. Een vrouw komt me heupwiegend tegemoet. Ze lacht.

‘Wat kom je doen?’

‘De storing oplossen aan naaitafel 51,’ stotter ik.

‘Volg mij maar, of wil je zelf naar de tafel lopen?’

Voor ik kan antwoorden is ze verdwenen, dus ik zal mijn weg zelf moeten vinden. Ik heb een vermoeden waar ik moet zijn. Tussen de rijen dames door loop ik richting de naaitafel. Het kost me de grootste moeite om mijn benen onder controle te houden. Ze lijken alle kanten op te willen en ondermijnen mijn voornemen om een zelfverzekerde indruk te maken. Normaal heb ik geen problemen met de aanwezigheid van vrou-

wen, ik ben zelfs graag bij hen, maar tegen deze hoeveelheid ben ik niet opgewassen. Ik voel me zo verlegen als een kleine jongen en ik durf niet opzij te kijken. Naar mijn idee worden al mijn bewegingen door honderd paar ogen gevolgd. Ik voel dat ik begin te blozen en ik ben dankbaar dat mijn donkere huid dat voor mij verbergt.

Tafel 51 lijkt oneindig ver weg te zijn. Om de tafel te bereiken moet ik een smal gangpad door. Bij het passeren voel ik dat ik plagerig in mijn bil geknepen word. Een eindje verder weer. Ik doe mijn best om te doen alsof ik het niet in de gaten heb. Ik concentreer me op het geluid van de heldere lach die zich uit vele kelen losmaakt en opstijgt naar het hoge dak van de fabriekshal, die zich heeft gevuld met een speelse opwinding waar ik het middelpunt van ben.

Daar is tafel 51. Achter de tafel staat een prachtige vrouw met haar armen over elkaar en een grijns op haar gezicht. Haar halflange zwarte haar valt over haar schouders. Haar ogen twinkelen van plezier als ze me aanspreekt:

‘Zo, ben je daar eindelijk? Ik hoop dat je weet waar je moet zijn, jochie!’ De dubbelzinnigheid van haar opmerking ontgaat mij niet.

‘Mag ik even naar de motor kijken? Hij schijnt niet goed te werken.’

‘Nou even dan, ik ben druk.’ De toon waarop ze dat zegt, doet me anders vermoeden. Haar mondhoeken krullen omhoog. Ik voel me steeds ongemakkelijker.

Het wordt krap rondom tafel 51. Van alle kanten zijn de vrouwen toe komen lopen. De motor zit onder de tafel waarachter de vrouw weer plaats heeft genomen. Ik ga op mijn knieën zitten en leg de nieuwe motor en mijn gereedschapskist onder de tafel neer. Het is er krap. De dame aan de naaitafel voor naaitafel 51 is gaan zitten. Ik moet me voorzichtig bewegen om haar prachtige billen niet per ongeluk aan te raken. Ik sluit de stroomvoorziening af en demonteer de oude motor zodat ik de nieuwe kan plaatsen. Terwijl ik bezig ben, glijdt mijn blik naar de prachtige benen van de dame met het halflange zwarte haar. Ik snak naar adem als haar benen tergend langzaam uit elkaar gaan. In de hal heeft het gelach plaatsgemaakt voor gejoel. Hier zit ik vast geklemd tussen de billen van de ene vrouw en de gespreide benen van de andere vrouw vanwie ik constateer dat ze geen onderbroekje aan heeft. Ik weet niet hoe ik het heb en ik krijg

het erg warm hier onder die naaitafel waar ik braaf een motor vervang. Een zee van gelach rolt door de hal. Als de motor vervangen is, sta ik met een rood hoofd op en schiet ik ook in de lach. Ik weet het zeker: de gebroeders Bever hebben me deze poets gebakken. Aan die motor mankeert helemaal niets. De mooie dames van de keurzaal deden met plezier mee. Nagenietend van mijn avontuur loop ik terug. Vanaf dat moment ben ik in de keurzaal te vinden als er geen klusjes op mij wachten.

3.

Dat viel mee. Ik heb voorzichtig in de spiegel gekeken. Ik heb een lachrimpel ontdekt. Ik houd van lachrimpels. Ze zijn tekenend voor het plezier dat ik in het leven heb. Er zijn genoeg zwarte gaten in het universum van mijn leven, maar ook schitterende sterren die hun glans niet verliezen en eeuwig blijven stralen.

Ik open de deur van mijn herinneringen iets verder en ik zie lang vergeten beelden. Scholen. Daar doemt de ambachtsschool in Deventer op.

Een statig bakstenen gebouw vlak achter het station. De hoge ramen ervan liggen iets dieper in de gevel, door de ronde bogen in het metselwerk er omheen. Een korte trap leidt naar de hoofdingang. De stenen treden van de trappen in het gebouw zijn hol uitgesleten door alle voeten die er dagelijks overheen gaan. De ene voet is licht, opgetild door een hart dat door de liefde is geraakt, de andere is zwaar van zorgen. De trap steunt elke voet gelijk, onvoorwaardelijk. Zachte handen glijden langs de houten leuning tijdens de pauzes. Sommige herinneren zich het werk dat ze hebben gedaan, anderen mijmeren over warme en levende rondingen. De leuning laat elke hand gemakkelijk over haar rug glijden. Ze is geduldig en onbevooroordeeld. Ik heb niet bijzonder veel plezier in de lessen, maar ik wil mijn diploma halen en er zijn leuke dingen genoeg die mijn aandacht vragen als de les te saai is. Meisjes.

Jaar in jaar uit bevolken jongens zoals ik de school. De ene lichtung lost de andere af, wordt opgenomen in de gelederen om uiteindelijk in de volwassenwereld uit te zwermen. Zoveel routes leiden naar dit punt in Deventer, andere routes kruisend. Uiteindelijk maken ze zich uit dit knooppunt los om hun eigen weg te vinden.

Om van tante Emma's huis naar de ambachtsschool te komen, moet ik langs de huishoudschool fietsen. Elke dag zie ik de meisjes voor de school staan en ik wil indruk maken. Op de fiets lukt dat niet dus ik besluit te gaan sparen voor een brommer. Ik neem verschillende baantjes. Mijn droom komt gestaag dichterbij. Ik kijk graag naar de film 'Easy Rider'. Daarom valt mijn keus op een Tomos, met een hoog stuur, als het eindelijk zover is. De eerste weken scheur ik hard langs de huishoudschool. Het lijkt indrukwekkend, maar ik ben vooral verlegen. Stel je voor dat iemand me aanspreekt als ik rustiger rijd! Na twee weken durf ik het aan om quasi ongedwongen langs de school te rijden. Ik voel me fantastisch op mijn brommer met mijn moderne kleren en schoenen. Mijn haar laat ik groeien, net als de bandleden van The Byrds en Steppenwolf. Ik houd van soulmuziek, maar deze bands raken iets anders in mij. Ze geven me het gevoel dat ik tegen de wereld aan mag schoppen, ja zelfs móét schoppen. Er is lang genoeg voor mij besloten. Nu is het mijn beurt. Ik zoek zelf uit wat er bij mij past en waar ik achter sta. Ik wil uit het keurslijf breken dat de ouderen mij hebben opgelegd. Onze generatie is de toekomst. De vorige generatie heeft ons tot hier gebracht, dat vergeet ik niet. Ik heb echter mijn eigen vleugels gekregen. Ik wil vliegen. Ik wil vrij zijn. Ik wil leven, voor de volle honderd procent.

Ik grijp elke gelegenheid aan om mijn vrijheid te ervaren. Als tante Emma en haar vriend, de kostganger, een avond weg zijn, neemt mijn nicht Patty het ervan. Ze nodigt haar vriend uit en ze kunnen mij alderminst bij hun activiteiten gebruiken. Ze geven me geld om naar de bioscoop te gaan. Ik mag de vriend van Patty niet, maar ik zeg geen nee tegen zijn geld als ze me weg willen hebben. Hij is ouder dan ik en hij heeft de neiging om mij steeds te verbeteren als ik iets zeg. Zijn arrogante houding maakt dat ik me klein voel en me onderdanig ga gedragen. Waarom? Wat is hij meer dan ik ben? Is hij een beter mens? Heeft hij het gelijk altijd aan zijn kant? Ik betwijfel het. Ik ben altijd blij wanneer ik uit zijn buurt kan zijn en ik ben graag in de bioscoop.

In het donker op het pluche zit ik te dromen van wat ik van mijn leven ga maken. Een ongekennde luxe. Ik zie het licht uit de projector zich in een dikke bundel een weg banen door de stofjes in de lucht van de EDB. Op het witte doek zie ik filmsterren één van hun vele levens leiden, in de Cinema of de Luxor. Ik ben zestien, maar lang voor mijn leeftijd en zo lukt het me regelmatig om binnen te glippen bij een film voor achttien jaar en ouder. Het smoesje dat ik voor mijn leeftijd wat klein ben werkt uitstekend. Te groot voor zestien, te klein voor achttien. Het symboliseert mijn situatie. Ik voel me te groot om naar mijn tante en haar vriend te moeten luisteren, maar ik ben helaas nog te jong om op mezelf te wonen. Ik maak er het beste van. Het leven knipoogt naar me. Ik ben jong. In de westerse wereld is een seksuele revolutie gaande, waar ik de vruchten van mag plukken. Op school gaat het prima. Hierdoor kan ik me in het uitgaansleven storten. Ik geniet van mijn eerste liefdes, die een onstillbare honger losmaken naar meer.

Als ik langs de huishoudschol rijd, word ik aangesproken door een meisje. Ik stop en blijf nonchalant op mijn Tomos zitten.

‘Heb je zin in een schoolfeestje?’ vraagt ze en ik zie haar ogen schitteren.

‘Natuurlijk! Wanneer is het en waar?’

‘Gewoon, op de zolder van onze school.’

‘Prima.’

‘We zien elkaar aanstaande vrijdag om kwart over zeven bij de slager om de hoek.’

‘Ik zal er zaterdag om kwart over zeven staan.’

‘Nee vrijdag!’ zegt ze en haar prachtige ogen lachen. Ik lach terug.

‘Kun je misschien nog meer jongens van jouw school meenemen?’

‘Geen punt, we staan vrijdag allemaal bij de slager, als jullie ons komen halen.’

Tot mijn verbazing kust ze me ten afscheid en vol verwachting rijd ik weg op mijn Tomos.

Het kost me weinig moeite om een paar vrienden te vinden die mee willen gaan en vrijdag staan we zenuwachtig op een kluitje bij de slager te wachten op de meisjes. Ik heb de jongens die ik meevroeg zorgvuldig gekozen, want ik wil niet te veel concurrentie hebben.

We hoeven niet lang te wachten. De meisjes verschijnen opgewekt en kort gerokt. Sommigen hebben hun prachtige benen in witte voetbalsokken gestoken. Eén van de meisjes laat haar hand in de mijne glijden en ze neemt ons mee naar de school. Bovenaan de trap naar de zolder, worden we ontvangen door een mooie vrouw in een strakke donkerblauwe jurk die tot net boven haar knieën reikt. Ze stelt zich aan ons voor als de lerares van de derde klas en we geven haar beleefd een hand. Het interesseert me weinig van welke klas de juffrouw is, haar lange benen interesseren mij des te meer. Mijn avond kan niet meer stuk. Er is ongeveer één jongen op tien meisjes. De jongens die ik heb meegenomen, kijken alsof ze in de hemel zijn beland. Ze stralen.

Meisjes vragen mijn aandacht, maar hoe mooi ze ook zijn, mijn aandacht wordt vooral getrokken door de lerares. Ze drinkt cola en lijkt steeds vrolijker te worden. Ze vindt het geen straf om bij het feest aanwezig te zijn. Ik schat mijn kansen in en vraag haar ten dans. Tot mijn verrassing en vreugde gaat ze op mijn uitnodiging in. Vlotte muziek laat ons op de dansvloer swingen. Als de muziek rustiger wordt, dans ik gewoon met haar door. De meisjes aan de kant fluisteren in elkaars oor terwijl ze veel betekenend naar hun lerares en mij kijken. Deze avond gaat verhalen opleveren. Het lijkt haar niet te deren. Als het feest is afgelopen, vraag ik haar of ik zal helpen opruimen. Ze neemt het aanbod gretig aan. De zolder is leeg geworden nu iedereen weg is. Hij vult zich nu met een sensationele lading. Het prikkelt overal op mijn huid. Nog voor alles is opgeruimd doet ze het licht uit. Ik word die avond heel wat ervaringen rijker. De volgende ochtend verlaten we opgewekt de school. We zullen elkaar nooit meer zien en ik zal haar nooit meer vergeten.

4.

Ik keer terug naar het huis van tante Emma en haar vriend. Ik heb hem nooit gemogen. Veel heb ik niet met hem te maken, omdat ik voornamelijk mijn eigen gang ga, maar als ik thuiskom, voel ik hoe zijn blik en zijn minachting mij volgen. Wat mij het meeste stoort, is de minachting waarmee hij tante Emma behandelt.

Hij heeft in zijn kast het boek Onthullingen van achter het bamboegordijn verstopt. Hierin staan de wreedheden beschreven die de Japaners in de kampen hebben begaan. Ik weet dat tante Emma ook in een kamp heeft gezeten en ik verdenk de kostganger ervan dat hij haar nare kampervaringen gebruikt om haar te manipuleren.

Het zijn geluiden die vanuit het verleden tot tante Emma doordringen. Ze reageert erop in een reflex. Ze is ooit geconditioneerd. De knip in de vingers van de kostganger doet haar opschrikken. Het schudt haar uit deze tijd en doet haar in het verleden belanden, waar ze heel andere dingen ziet dan de keuken waarin ze nu staat. Ze kan dan niet anders dan op de wensen van de kostganger in gaan. Hij lijkt hier een wreed genoeg in te scheppen. De gekwetste blik van tante Emma raakt mij steeds opnieuw.

Wat tante Emma is overkomen, zal ze me nooit vertellen. Het spoorwerk van veel mensen zal mij als volwassene de mogelijkheid geven om me een idee te vormen van wat haar verhaal kan zijn geweest.

Tante Emma leefde in Nederlands-Indië met een andere man, Wim, geboren in Deventer. Hij was naar Nederlands-Indië getrokken om zijn geluk te beproeven. Hij wist niet dat in de toekomst niet alleen geluk hem wachtte. Hij begon op Java een zeep- en ketjapfabriek met de merknaam Tjap Koetjing wat 'De zittende kat' betekent. De zaken gingen goed en op een dag ontmoette hij Emma Jackson. Hij wilde haar als vrouw en vroeg haar vader Emile om haar hand. Emile vond Wim een goede partij. De fabriek leverde immers genoeg inkomsten op om een gezin te onderhouden. Toen hun eerste kind, Pien, werd geboren, was opa Emile overleden.

Emma was eenentwintig jaar. Nu ze een kind had, kon ze niet aan het werk als lerares. Ze zorgde voor het kind en ze hielp Wim in de fabriek. Al snel merkte ze dat ze opnieuw zwanger was en ruim een jaar na Pien werd Franklin geboren. Het ging het jonge gezin goed tot het moment dat de Tweede Wereldoorlog uitbrak. Inmiddels was Frits ook geboren. Wim werd opgeroepen voor de militaire dienst. Niet lang daarna werd hij krijgsgevangene gemaakt. Emma bleef achter en maakte zich grote zorgen.

Zij moest nu de fabriek voortzetten. Het was niet gemakkelijk om aan grondstoffen te komen en ze miste haar man, niet alleen als partner, maar ook om zijn kennis van bevoorrading, de afzetmarkt en van de fabriek. Het lukte Emma ruim een jaar om de fabriek draaiend te houden. Door de oorlog waren de omstandigheden echter verre van ideaal. Toen was ze genoodzaakt de fabriek te sluiten. Intussen had ze geen idee of de vader van haar kinderen nog leefde. Hoe langer ze niets van hem hoorde, hoe meer ze geloofde dat hij nooit meer terug zou komen. Ze had weinig tijd om bij haar verdriet stil te staan. Ze moest door voor haar kinderen, ze moest overleven.

Financieel was het zo zwaar geworden dat ze besloot om het huis te verkopen en in een klein huisje te gaan wonen. Ze stuurde haar kinderen dagelijks de straat op om koekjes te verkopen, die ze dag na dag bakte. Emma en haar kinderen waren echter niet de enigen die weinig geld hadden, waardoor er maar weinig koekjes verkocht werden. Ze zag hoe haar kinderen vermagerden en honger leden. Er zat niets anders voor haar op om naar de kampong bij Kediri te vluchten.

Intussen zetten de Japanners hun krijgsgevangenen goed in. Ze wilden een spoorlijn aanleggen tussen Pekanbaru en Muaro op het eiland Sumatra. In 1943 begonnen ze met de werkzaamheden. Al snel bleek dat er te veel werklieden sneuvelden tijdens de bouw, dus werden er krijgsgevangenen ingezet. Wim was een van de krijgsgevangenen die vastgehouden werd in de voormalige kazerne van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger in Bataviastad. Samen met zestienhonderd andere mannen bereidde hij zich voor op een transport. Niemand van hen wist wat het doel zou zijn en waarom ze op transport gingen. Het was in de nacht van vijftien op zestien september 1944. Wim wist dat alle mannen die vertrokken, waren gekeurd en gezond waren verklaard, anders mochten ze niet mee. Maar de afgelopen jaren waren uitputtend en de definitie van gezond was niet meer wat hij zich ooit bij gezond voorstelde.

In een propvolle trein werden ze van station Pasar Senen naar de haven van Bataviastad getransporteerd. Wim was blij toen hij uit de benauwde trein mocht stappen en even de buitenlucht in kon ademen. Ook buiten was het warm. Ze marcheerden richting de haven waar Wim het schip de 'Junyo Maru' zag liggen. Het was een Japans vrachtschip, dat niet was uitgerust voor het transport van zoveel mensen. Het schip was slecht onderhouden,

delen zaten los en de oorspronkelijke kleur was nog net tussen de roest te vinden. Samen met vijfduizend andere mannen werd de groep van Wim in het ruim gestouwd. Het schip raakte overvol. Toen iedereen aan boord was, zette het gevaarte zich krakend in beweging. Twee Japanse fregatten flankeerden het transport. De zon brandde op de lichamen van de mannen, het was smoorheet en het schip was ontzettend smerig. Zo voeren ze twee dagen. Hun behoefte moesten de mannen op bananenbladeren doen. Ze waren de gêne allang voorbij. Wim zag hoe zijn buurman diarree had en dat slijm en bloed zich met zijn uitwerpselen vermengd hadden en hij wist wat dat betekende: dysenterie. Niemand had de mogelijkheid om zijn handen te wassen om de verspreiding van de besmettelijke ziekte te voorkomen. Het enige water dat aan boord was, was voor de Japanners om te drinken. De mannen in het ruim kregen niets. Door ziekte, dorst en hitte, gingen de mannen zienderogen achteruit. De eerste mensen overleden al snel en werden zonder enige plechtigheid overboord gegooid.

Zonder dat de mannen het zagen, kwam de zuidwestkust van Sumatra in zicht. De nacht viel en het begon te regenen. Eerst verkoelde het de mannen, die hun halzen rekten om de hemelse druppels op te vangen, maar de dalende temperatuur, liet hen al snel rillen van de kou. Het was niet te zien wie er rilde van de koorts en wie van de kou. Al het vuil werd een modderige drab op de bodem van het schip, waar zij die te uitgeput waren om te blijven staan, in lagen. Niemand hoorde hen klagen. Niemand hoorde hen sterven.

Wim zag de wantoestanden om zich heen en dacht aan zijn fabriek waar zeep werd gemaakt. Zijn gedachten gingen naar Emma en de kinderen, zoals zo vaak als hij niets anders kon doen dan afwachten welk lot hem stond te wachten. Hij had gehoord dat veel vrouwen het niet redden en dat ze met hun kinderen omkwamen van de honger, vermoord werden of in kampen werden opgesloten. Wim maakte zich geen illusies en hij treurde in stilte om het verlies van zijn vrouw en kinderen. Hoe had de wereld in zo'n korte tijd zo erg kunnen veranderen?

Tante Emma leefde, maar zat in een Jappenkamp. Eerst waren deze kampen nog redelijk vriendelijk. Het waren wijken waarin de Nederlanders waren ondergebracht en ze zelf konden regelen hoe de zaken verliepen. Naarmate er meer mensen bij kwamen, werden de wijken te klein. Ze werden overgebracht naar grote kampen, de mannen en jongens vanaf tien jaar,

gescheiden van de vrouwen. De vrouwen leden onder het bewind en ze hadden honger. Hun lichamen raakten uitgeput en ook hun kinderen kregen onvoldoende te eten. In het geheim gaven sommige vrouwen hun lichaam in ruil voor een beetje extra rijst voor zichzelf en hun kinderen. De Japanners hielden van kinderen, die hadden het relatief goed, toch werden sommigen misbruikt. Onderdanigheid werd de vrouwen aangeleerd door getuige te zijn van wreedheid en seksueel geweld.

De situatie verergerde nadat de bevrijders de leiding over de kampen kregen. Voor de Nederlanders was het leven buiten de kampen gevaarlijk, maar daarbinnen net zo zeer. Veel bevrijders vergrepen zich massaal aan de vrouwen en kinderen.

De derde middag werden de opvarenden van de 'Junyo Maru' opgeschrikt door een explosie. Wim zag delen van het schip rondvliegen. Een doodse stilte verspreidde zich over het schip. Iemand van de bemanning schreeuwde iets. De boodschap werd van de een aan de ander doorgegeven. De motoren van het schip zouden zijn uitgevallen. Wim had er zo zijn eigen gedachten over en die werden bevestigd toen er een tweede explosie volgde. De vrachtwagen in het ruim raakte los en verpletterde een paar mannen.

Onder de oppervlakte van de zeespiegel hield de 'Tradewind' zich schuil. Het was een Britse onderzeeër met de opdracht om de vrachtschepen van de Japanners aan te vallen, zodat er geen versterking naar Indonesië gebracht kon worden. In het verdrag van Genève was vastgelegd dat schepen waarop zich krijgsgevangenen bevonden, voorzien moesten zijn van een groot rood kruis. De commandant op de 'Tradewind' had geen kruizen gezien, wat logisch was, want die waren ook niet aangebracht. De onderzeeër lanceerde vier torpedo's richting de 'Junyo Maru' waarvan er twee doel troffen. De fregatten reageerden door drie diepte bommen af te vuren, waarop de 'Tradewind' weer onderdook.

Intussen was de chaos op de 'Junyo Maru' compleet. Mensen kropen over elkaar heen, daarbij anderen verdrukkend. Velen sprongen in het water, of ze nu konden zwemmen of niet. De kust van Sumatra, vijftien kilometer verderop, vulde de harten met hoop. Mannen grepen zich vast aan alles wat kon drijven. Ze sleurden elkaar van de wrakstukken. Twintig minuten na de inslagen was het schip volledig gezonken. Na een half uur kwamen de fregatten in actie en pikten hier en daar een drenkeling op. Erg grondig gingen

ze niet te werk. Wim had al veel mannen zien verdrinken voordat hij uit het water werd opgepikt. Drijfnet en uitgeput zaten de geredde gevangenen op het fregat. Mannen die alsnog stierven, werden overboord gegooid. Wim zag hoe iemand die in slaap was gevallen ook overboord werd gegooid. Vanaf dat moment hielden de mannen elkaar wakker, want slapen betekende de dood.

Die dag stierven er zo'n 5600 mannen van de in totaal ongeveer 6500 opvarenden. Het schip ging de geschiedenis in als een van de Japanse helleschepen.

De overlevenden werden te werk gesteld aan de Pakanbaroespoorlijn. Het was niet de enige spoorlijn die de Japanners lieten aanleggen. Alle lijnen stonden bekend als dodenspoorlijnen. De mannen moesten de baan zonder enig hulpmiddel aanleggen, wat betekende dat ze eerst de bomen moesten kappen, vervolgens een dijk moesten opwerpen waar uiteindelijk de bielzen en de zware rails op bevestigd werden. Wilde dieren en insecten werkten niet mee, waardoor ze veel mannen verloren aan ziekte en dodelijke ongelukken. Uiteindelijk zou er maar één keer een trein over het spoor rijden, daarna verviel de spoorlijn, sneller dan hij op het oerwoud was veroverd.

In 1945 capituleerde Japan, wat niet betekende dat Wim vrij was. Hij werd in een kamp gezet, dat nu onder Indonesisch toezicht stond. Hoe hij hieruit wegkwam heb ik niet weten te achterhalen, maar op een dag vertrok hij naar Semarang, waar hij een vrouw ontmoette met wie hij trouwde.

Emma was na de capitulatie van de Japanners met haar kinderen overgebracht naar een opvangkamp in Bataviastad. Toen Emma bij het Rode Kruis ging informeren, hoorde ze dat Wim nog in leven was en waar hij woonde. Zodra ze kon, reisde ze hem met de kinderen achterna. Wim was aangenaam verrast toen hij zijn gezin weer terugzag. Zijn nieuwe vrouw voelde zich niet op haar gemak. Emma maakte haar duidelijk dat ze niet welkom was en uiteindelijk verliet de vrouw het huis.

Emma en Wim kregen in 1948 nog een kind, Patty, waarna ze plannen maakten om naar Nederland te vertrekken. Na alles wat ze hadden meegemaakt en wat hen had getekend, wilden ze niet in Indonesië blijven, waar ze als voormalige kolonist niet meer welkom waren. Het lukte hen om te vertrekken en zo kwam het gezin midden in de winter van 1950 aan in Nederland. Ze werden eerst opgevangen in verschillende pensions.

Twee jaar na hun aankomst overleed Wim. Emma verhuisde met haar gezin naar Deventer, de stad waar ik haar voor het eerst ontmoette.

Het leed dat deze mensen met zich meedroegen, resulteerde jaren later in het grote zwijgen van veel mensen die een nieuw leven hadden opgebouwd in Nederland. Niemand sprak over vroeger. Niemand vertelde de geheimen uit de familie. Niemand vertelde wat hem was overkomen. Ergens in de onderstroom resoneerden de gebeurtenissen mee; de kampen, de bedreigingen buiten de kampen, de vervlogen idealen. Het was alsof alle Indo's met elkaar hadden afgesproken het verleden te begraven. Was het uit schaamte, was het uit pijn? Was het omdat je, als de door de maatschappij gebrandmerkte schuldige, niet het recht had om te vertellen wat die maatschappij jou had aangedaan? Iemand die zwijgt, zal het je niet vertellen.

Ook tante zwijgt. Ik voel wat er in haar omgaat, wanneer het verleden haar een onaangenaam bezoek komt brengen. Ik zie het aan haar houding. Ik zie het in haar ogen. Ik zie het aan haar reacties op haar vriend. Waarom heeft ze een man tot levensgezel gekozen die de gebeurtenissen uit het verleden steeds laat herleven? Wat tante in haar vriend ziet, zal ik nooit begrijpen, maar zolang ik onder haar dak verblijf heb ik ermee te leven.

5.

Ik word zeventien en ik rond de LTS af. Ik heb er geen behoefte aan om de MTS te gaan doen. Het leven wacht. Mijn leven wacht. Ik wil geld verdienen, kleren kopen en achter de meisjes aan. Ik ga werken voor een koppelbaas ofwel een arbeidsbemiddelaar. Van vrienden heb ik gehoord dat deze mensen veel betalen en het geld lokt mij. Het kost me weinig moeite om aangenomen te worden en maandag sta ik in de vroege ochtend in het centrum van Deventer te wachten op Jaap, die me mee zal nemen naar de Koninklijke Zoutindustrie in Hengelo. Hij woont in een dorp in de buurt van Zutphen. Ik kan het meteen goed met hem vinden.

Driekwartier later staan we voor een enorm complex met stalen constructies en tal van leidingen die door en rondom de gebouwen lopen. We melden ons bij de chef. Hij brengt ons naar onze werkplek en legt ons uit dat we met een momentsleutel alle bouten keer op keer moeten controleren. Als er een los zit, dan moeten we die aandraaien. Jaap en ik wisselen een blik. We hadden niet gedacht dat het zo eenvoudig zou zijn om ons geld te verdienen. We werken boven bakken met een fascinerende zilverkleurige vloeistof erin. Wat het is, wordt ons niet verteld. Ik draai net een bout vast als ik Jaap ineens hartgrondig hoor vloeken. Verbijsterd kijkt hij naar zijn hand.

‘Hij is weg, verdomme!’ zegt hij, ‘mijn trouwring!’

Jaap haalt de chef erbij en zegt dat zijn ring is verdwenen toen hij zijn hand door de vloeistof haalde die er zo aantrekkelijk uitziet.

De chef begint te grijnzen.

‘Het is kwik, Jaap en dat lost goud op alsof het suiker is.’

Jaap kijkt de chef donker aan.

‘Omdat ik vergeten ben het jullie te zeggen, zal het bedrijf je ring vergoeden.’

Daar heeft Jaap het mee te doen.

Tante Emma vraagt als ik thuiskom wat ik verdien. Ik vertel het haar eerlijk. De volgende dag zegt ze me dat het tijd is kostgeld te gaan betalen, omdat ze geen kinderbijslag meer voor mij ontvangt. Ik begrijp dat de vriend van tante hierachter zit. Als ik haar vraag hoeveel ik haar moet betalen, dan blijkt het driehonderdvijftig gulden te zijn, precies het bedrag dat ik haar gisteren heb genoemd. Ik sta als verdoofd in de keuken en ik weet niet wat ik moet zeggen. Ik leg me erbij neer, maar ik besluit wel zo snel mogelijk een plek voor mezelf te vinden.

6.

De zon schijnt warm op mijn gezicht. Ik sta op het balkon van de flat aan de Balderikstraat. Hier woon ik en ik voel me in de zevende hemel. De ogen van de vriend van tante Emma reiken niet tot hier. Ik woon hier samen met Fokke, die ik in de discotheek heb leren kennen. We delen de